

SOSIAALI- JA TERVEYSTOIMI
KUNTOUTUMISPALVELUJEN TULOSALUE
VAMMAISPALVELUT

Kehitysvamma palvelujen kehittämistavoitteet vuosille 2010 - 2016

Birgitta Huurre
Kaisa Kiiski
21.4.2010

SISÄLTÖ

1. JOHDANTO	3
2. KEHITTÄMISTAVOITTEIDEN LÄHTÖKOHDAT	3
2.1 Kehitysvammaisuus	3
2.2 Lainsäädäntö.....	3
2.3 Suositukset ja selvitykset	4
3. TURUN VAMMAISPALVELUJEN ARVOT.....	5
4. KEHITYSVAMMAISET HENKILÖT TURUSSA	5
5. KEHITYSVAMMAPALVELUJEN NYKYTILA	6
6. RIITTÄVÄT PALVELUT JA PALVELURAKENTEIDEN UUELLEEN JÄRJESTELYT....	8
6.1 Asiakaslähtöiset asumispalvelut ja laitoshoidon vähentäminen	8
6.1.2 Asumispalvelujen tavoitteet ja toiminnan kehittäminen	9
7. PALVELUOHJAUS JA ASIAKASLÄHTÖISET PROSESSIT	12
7.1 Nykytilanne.....	12
7.1.3 Palveluohjauksen tavoitteet ja toiminnan kehittäminen	13
8. ENNALTAEHKÄISEVÄT JA OSALLISTUMISTA TUKEVAT PALVELUT	14
8.1 Lyhytaikaishoito.....	14
8.1.1 Lyhytaikaishoidon tavoitteet ja toiminnan kehittäminen.....	14
8.2 Työ- ja päivätoiminta	15
8.2.1 Työ- ja päivätoiminnan tavoitteet ja toiminnan kehittäminen	15
8.3 Kehitysvammaisten koululaisten iltapäivätoiminta.....	15
8.3.1 Iltapäivätoiminnan tavoitteet ja toiminnan kehittäminen	15
9. YHTEENVETO	16

1. JOHDANTO

Kehitysvamma palvelujen kehittämistavoitteiden tarkoituksena on linjata kehitysvammaisille tarkoitettujen palvelujen kehittämistä ja tuottamista vuosille 2010 – 2016. Kehittämistavoitteet sisältävät lapsille, nuorille, aikuisille ja ikääntyville kehitysvammaisille kohdennettuja erityispalveluja. Peruslähtökohtana on keskeinen lainsäädäntö, sosiaali- ja terveysministeriön julkaisemat Vammaisten ihmisten asumispalveluiden laatusuositus (2003:4), Pitkäaikaisesta laitosasumisesta kohti yksilöllisempiä asumisratkaisuja (2007:73) sekä ympäristöministeriön raportti Asuntoja kehitysvammaisille ja vaikeavammaisille (2009:16).

Kehittämistavoitteiden linjauksista on valmistelutyön aikana neuvoteltu Turun seudun kehitysvammaisten Tukiyhdistyksen, Me Itse -yhdistyksen edustajien sekä vammaisneuvoston kanssa heidän näkemyksistään esim. palvelurakenteesta ja palvelujen järjestämistavoista. Lisäksi lastenneurologisen yksikön kanssa on keskusteltu etenkin erityishuoltoon liittyvistä asioista.

2. KEHITTÄMISTAVOITTEIDEN LÄHTÖKOHDAT

2.1 Kehitysvammaisuus

Kehitysvammaisten erityishuollosta annetun lain 1 § mukaan kehitysvammainen henkilö on henkilö, jonka toiminta on estynyt tai häiriintynyt synnynnäisen tai kehitysiässä saadun sairauden, vian tai vamman vuoksi.

Kehitysvammaisuutta määriteltäessä tarvitaan lääketieteelliset tutkimukset sekä psykologin tutkimus ja laaja-alainen toimintakyvyn arviointi. Perinteisesti älyllisen kehitysvammaisuuden astetta arvioidaan vakioituilla älykkyystesteillä. Tautiluokituksen mukaisesti kehitysvammat jaetaan eri vakavuusasteisiin: lievästi kehitysvammaiset ÄO 50 – 69, keskivaikeasti kehitysvammaiset ÄO 35 - 49, vaikeasti kehitysvammaiset ÄO 20 – 34 ja syvästi kehitysvammaiset ÄO alle 20. Esimerkiksi keskivaikeasti kehitysvammaiset toimivat 6 – 9 vuotiaan lapsen tasolla ja vaikeasti kehitysvammaisten toiminta vastaa 3 – 6 vuotiaan lapsen toimintaa.

Kehitysvammaisen ihmisen toimintakyky on lisäksi rajoittunut sosiaalisen, kielellisen ja omatoimisuustaitojen osa-alueilla. Kehitysvammaisuus tulee ilmi ennen 18 vuoden ikää ja tuen tarve on elinikäinen. Kehitysvammaiset henkilöt tarvitsevat vaihtelevia, pitkäkestoisia ja monimuotoisia tuki- ja palvelumuotoja elämän eri vaiheissa ja solmukohdissa.

Kehitysvamman lisäksi henkilöllä saattaa olla muita sairauksia tai lisävammoja, jotka rajoittavat tai estävät päivittäistoimintoja. Epilepsia, mielenterveyden häiriöt tai muu somaattinen sairaus lisäävät lääkeshoidon, apuvälineiden sekä erilaisten tukipalvelujen ja valvonnan tarvetta.

2.2 Lainsäädäntö

Kehitysvammaisten henkilöiden oikeuksien lähtökohtana on YK:n hyväksymät yleissopimukset sekä Suomen perustuslaki (731/1999). YK:n yleissopimuksessa vammaisten henkilöiden oikeuksista vahvistetaan vammaisille kuuluvia ihmisoikeuksia kuten oikeutta laadukkaaseen elämään, liikkumisvapautta sekä oikeutta koulutukseen ja työssäkäyntiin. Sopimuksessa tunnustetaan vammaisen henkilön oikeus itsenäiseen päätöksentekoon ja korostetaan julkisten tilojen ja liikennevälineiden esteettömyyden tarvetta.

Suomen perustuslain (731 / 1999) mukaan kaikki ihmiset ovat yhdenvertaisia lain edessä eikä ketään saa syrjiä esim. vammaisuuden perusteella. Perustuslaissa on lisäksi säännöksiä koskien oikeutta asuntoon ja tukea omatoimisen asumisen järjestämisestä.

Kehitysvammaisella henkilöllä on oikeus saada tarvitsemansa palvelut ensisijaisten lakien kuten sosiaalihuoltolain (710/1982), kansanterveyslain (66/1972), erikoissairaanhoidolain (1062/1989), päivähoitolain (36/1973), perusopetuslain (628/1998), lastensuojelulain (417/2007) sekä omaishoidon tuesta annetun lain (932/2005) mukaan. Esimerkiksi terveydenhuoltopalvelut tarkoittavat sekä perusterveydenhuollon palveluja että erikoissairaanhoidoa. Näiden palvelujen piiriin kehitysvammaisen henkilö hakeutuu samoilla perusteilla kuin muutkin palvelujen käyttäjät. Apuvälinetarpeen määrittää ja hankinnasta vastaa hoitovastuutaho, kuten muillakin kuntalaisilla.

Ainoastaan tilanteissa, joissa henkilö ei saa tarvitsemiansa palveluita yleislainsäädännön kautta erityispalvelut turvataan lain vaikeavammaisille järjestettävistä palveluista ja tukitoimista (380/ 1987) ja lain kehitysvammaisten erityishuollosta (519/1977) mukaan.

Erityishuoltoon kuuluvia palveluksia ovat kehitysvammaisten erityishuollosta annetun lain 2 § mukaan muun muassa tutkimus, tarpeellinen ohjaus, kuntoutus sekä toiminnallinen valmennus, työtoiminnan ja asumisen järjestäminen sekä muu vastaava yhteiskunnallista sopeutumista edistävä toiminta.

2.3 Suositukset ja selvitykset

Sosiaali- ja terveysministeriön oppaassa *Yksilölliset palvelut, toimivat asunnot ja esteettön ympäristö – Vammaisten ihmisten laatusuositus* (opas 2003:4) tavoitteissa korostetaan yksilöllisten asumista tukevien palvelujen toteuttamista.

Kehitysvammaisten yksilöllinen asuminen – Pitkäaikaisesta laitosasumisesta kohti yksilöllisempiä asumisratkaisuja (sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 2007:73) suosituksissa erotellaan asuminen ja asumiseen tarvittavat palvelut. Yksilöllisellä palvelusuunnittelulla huomioidaan kehitysvammaisen henkilön asunnon sekä avun ja tuen tarpeet. Tärkeänä nähdään kehitysvammaisille lapsille ja heidän perheilleen annettava tuki, jotta kehitysvammaisen lapsen kotona asuminen mahdollistuu. Selvityksen tärkeimpiä suosituksia ovat laitoshoidon purkaminen pääosiltaan ja asukkaiden siirtyminen hajautettuihin yhteisöpohjaisiin lähipalveluihin.

Ympäristöministeriön työryhmäraportin 3.6.2009 *Asuntoja kehitysvammaisille ja vaikeavammaisille* lähtökohtana on laitoshoidon vähentäminen sekä uusien asuntojen tuottaminen kehitysvammaisille henkilöille.

Kehitysvammaisten palveluiden strategiatyön taustalla on lisäksi Turun sosiaali- ja peruspalvelulautakunnalle esitetyt raportit. Turun sosiaalilautakunta on 21.8.2008 käsitellyt vammaispalvelujen ja kehitysvammaisten palvelujen asiakashankintaan liittyvää kustannuskehitystä. Sosiaalilautakunta päätti, että kehitysvammaisten asumispalvelujen kilpailuttamisen valmisteluun ryhdytään. Samalla lautakunta päätti hyväksyä toimenpide-ehdotukset jatkotoimenpiteiden pohjaksi niin että pitkän aikavälin toimenpide-ehdotukset voidaan hyväksyä syksyllä 2009.

Peruspalvelulautakunta on 13.5.2009 § 233 käsitellyt PricewaterhouseCoopers Oy:n *Kehitysvammahuollon asumispalveluiden ja laitoshoidon selvityshanke*-raporttia. Toimeksianto sisälsi seuraavia tehtäväalueita: kaupungin kehitysvammahuollon palveluasumisen nykytilan selvitys, pitkäaikaisen laitoshoidon purkamisen vaikutukset palveluasumisen kysynnän kasvuun sekä kaupungin päätösten heijastevaikutukset Varsinais-

Suomen erityishuoltopiiriin. PricewaterhouseCoopers suositteli raportissaan muun muassa strategisia linjauksia kehitysvammahuollon asiakaslähtöiseen ja kustannustehokkaaseen prosessiin.

Länsi-Suomen lääninhallitus on päätöksellään 25.6.2008 arvioinut, että jokaiselle erityishuollon tarpeessa olevalle hyväksytään erityishuolto-ohjelma, jossa määritellään miten erityishuolto hänen osaltaan kokonaisuutena toteutuu eli mitä kehitysvammalain tarkoitettuja palveluja annetaan ja kenen toimesta. Peruspalvelulautakunta on nimenyt erityishuollon johtoryhmän, jonka tehtävänä on hyväksyä Paletin avopalveluohjaajien, iltapäiväkerhojen toiminnanohjaajan tai Paletin sosiaalityöntekijöiden valmistelemat erityishuolto-ohjelmat.

Pääministeri Matti Vanhasen II hallituksen ohjelman mukaan laaditaan vammaisten oikeudenmukaisen aseman turvaamiseksi vammaispoliittinen ohjelma, jossa linjataan seuraavien vuosien vammaispolitiikan keskeiset toimenpiteet. Ohjelman mukaan vammaispalvelulain ja erityishuoltolain yhdistämistä jatketaan ja vammaisten henkilökohtaista avustajajärjestelmää kehitetään vaiheittain. Kunta- ja palvelurakennemuutokseen liittyen vahvistetaan vammaispalvelujen rahoitusta sekä kehitetään palvelujen järjestämis- ja tuottamistapoja vammaisten yhdenvertaisuuden toteutumiseksi. Vammaisten henkilöiden aktiivista osallistumista yhteiskuntaan ja työelämään tuetaan. Vammaispoliittisen ohjelman tavoitteet ja lainsäädännössä odotettavat muutokset tulevat lisäksi vaikuttamaan kuntatason kehittämistavoitteisiin ja palvelujärjestelmiin.

Valtioneuvosto on 21.1.2010 tehnyt periaatepäätöksen ohjelmaksi kehitysvammaisten asumisen ja siihen liittyvien palvelujen järjestämiseksi vuosina 2010 – 2015 ja päättänyt ohjelman toimenpiteiden toteuttamisesta. Ohjelman tavoitteena on vähentää laitospaikkoja nopeasti ja tuottaa asuntoja.

3. TURUN VAMMAISPALVELUJEN ARVOT

Vammaispalvelujen kehitysvammatyötä ohjaavia arvoja ovat:

- oikeus yksilölliseen elämään yhteisön tasavertaisena jäsenenä
- asiakaslähtöisyys
- itsemääräämisoikeuden kunnioittaminen
- oikeudenmukaiset, tasa-arvoa lisäävät ja turvalliset palvelut.

Vammaispalvelujen toiminnassa perusarvot merkitsevät, että

- edistämme vammaisten ja kehitysvammaisen henkilön osallistumista, itsenäisyyttä ja elämänlaatua
- turvaamme asukkaalle hyvän ja turvallisen asumisen
- järjestämme mielekästä kuntoutuksellista työ- ja päivätoimintaa
- asiakkaamme saa palvelutarvettaan vastaavat palvelut oikea-aikaisesti
- asiakkaamme tulee kuulluksi ja hän voi vaikuttaa itseään koskevaan palvelusuunnitteluun ja palvelujen toteuttamiseen.

4. KEHITYSVAMMAISET HENKILÖT TURUSSA

Kehitysvammaisten osuus väestöstä vaihtelee Suomessa alueellisesti. Kehitysvammaisten erityishuollon palveluja käyttäneiden osuus väestöstä oli koko maassa 0,52 %. Osuus vaihteli eri puolilla maata 0,32 - 0,83 %:n välillä (Kumpulainen). Kuusikkokuntien vertailutietojen mukaan Turussa kehitysvammaisten henkilöiden osuus on 0,50, mikä on yli Kuusikkokuntien keskiarvon.

TAULUKKO Kehitysvammaisten henkilöiden ikärakenne ja asumismuoto joulukuussa 2009

	Vanhempiansa luona tai itsenäisesti asuvat	Asumis- palvelujen piirisä	Laitos- hoidossa olevat	Yhteensä
0 - 17 v	268	2	6	276
18 - 25 v	106	44	14	164
26 - 49 v	128	144	52	324
50 - 64 v	36	71	40	147
65 + v	6	18	16	40
Yhteensä	544	279	128	951

Vuoden 2009 tilanteen mukaan 18 vuotta täyttäneistä kehitysvammaisista 33 % eli yli 200 henkilöä asuu edelleen vanhempiansa luona. Nuorten 18 – 25 -vuotiaiden osuus, yhteensä 164 henkilöä, on merkittävä. Nuoret tarvitsevat opiskelupaikkoja, asumisvalmennusta, työ- ja päivätoimintaa sekä pysyväisluontoisia asumispalveluja.

Paletin kuntoutustyöryhmän arviointiin tulee vuosittain 15 – 20 uutta asiakasta, jotka tarvitsevat erityispalveluja. Asiakasmäärän kasvuun vaikuttaa muun muassa ikääntyvien kehitysvammaisten määrän lisääntyminen. Kehitysvammaisten elinikä pitenee samassa suhteessa kuin muun väestön.

Kehitysvammaisten henkilöiden toimeentulo on pääsääntöisesti turvattu kansaneläkkeen työkyvyttömyyseläkkeellä. Osalle nuorista on myönnetty Kelan nuorten kuntoutusraha opintojen loppuun.

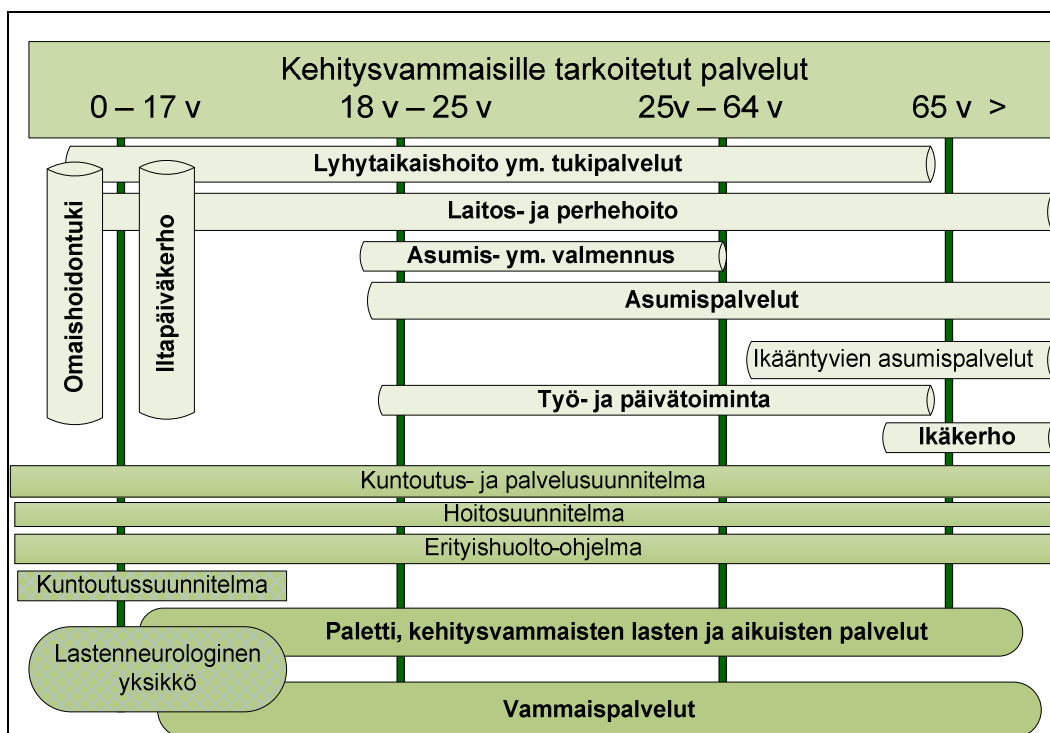
Paletin kuntoutustyöryhmän tutkimuksiin ohjautuu vuosittain noin 20 henkilöä, joita ohjataan muihin palveluihin, koska heidän palvelutarpeeseen ei pystytä vastaamaan kehitysvammapalveluilla. Osa on mukautetun erityisopetuksen käyneitä, osalla saattaa olla joku muu neurologinen vamma tai heikkolahjaisuutta. Näillä ns. väliinputoajaryhmillä on vaikeuksia selviytyä opiskelussa, työelämässä ja itsenäisessä asumisessa. Ilman riittäviä tukipalveluja syrjäytyminen on erityisen suuri riski näille nuorille.

5. KEHITYSVAMMAPALVELUJEN NYKYTILA

Kaikki kehitysvammaisille henkilöille tarkoitetut palvelut eivät kuulu vammaispalvelujen vastuulle, vaan palvelut järjestetään ensisijaisen lainsäädännön mukaisesti esim. perusopetuksessa, terveydenhuollossa ja päivähoidossa. Sosiaali- ja terveystoimen kuntoutumispalveluihin kuuluva vammaispalvelujen yksikkö vastaa kehitysvammaisille henkilöille järjestettävistä erityispalveluista.

Kehitysvammaisille henkilöille tarkoitettuja palveluja järjestetään kaikenikäisille ja ne sisältyvät kaikkiin sosiaali- ja terveystoimen ydinprosesseihin. Alla olevassa kuviossa on esitelty vammaispalvelujen vastuualueeseen kuuluvat kehitysvammaisille henkilöille tarkoitetut palvelut suhteessa palveluprosesseihin.

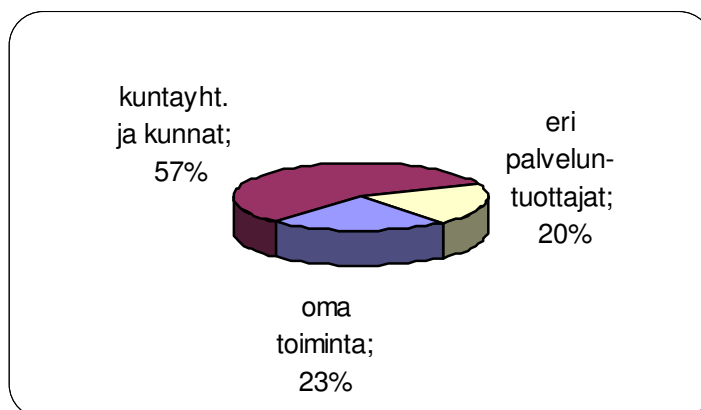
KUVIO 1 Kehitysvammaisille tarkoitetut palvelut suhteessa ydinprosesseihin

Vammaispalvelujen yksikkö järjestää kehitysvammaisille henkilöille seuraavia palveluja: tutkimus ja neuvonta, iltapäivätoiminta, lyhytaikaishoito, asumisvalmennus, asumispalvelut, laitoshoido, perhehoito, työ- ja päivätoimintaa, muut yksilöllisesti harkittavat palvelut, kuten jatko-opiskelu sekä tukihenkilö. 797 henkilöä käytti kehitysvammopalveluja vuonna 2009.

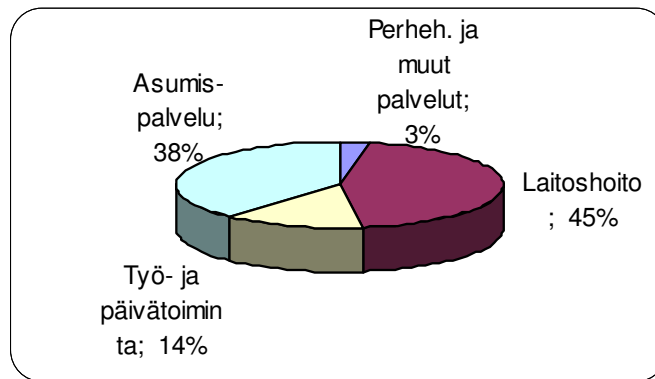
Turku on jäsenenä Varsinais-Suomen erityishuoltopiirin kuntayhtymässä sekä Kärkullan kuntayhtymässä. Kuntayhtymiltä hankitaan muun muassa laitoshoidoa, asumispalveluja sekä työ- ja päivätoimintaa. Lisäksi vammaispalvelujen yksikkö hankkii järjestöiltä, yhdistyksiltä ja yksityisiltä palveluntuottajilta asumispalveluja sekä työ- ja päivätoimintaa. Alla olevassa kuviossa 2 näkyy, miten kustannukset jakaantuvat suhteessa kaupungin omaan toimintaan, kuntayhtymien ja eri palveluntuottajien osuuksiin. Oma toiminta on ainoastaan 23 % kokonaiskustannuksista.

KUVIO 2 Kehitysvammopalvelujen kokonaismenot suhteessa palvelun järjestäjään

Kuviossa 3 näkyy, että kehitysvamma palvelujen kustannuksista suurin osa eli 45 % on laitoshoidon kustannuksia. Asumispalvelujen kustannukset ovat lisääntyneet ja ne ovat nyt noin 38 % kokonaiskustannuksista.

KUVIO 3 Kehitysvamma palvelujen menot suhteessa palveluun

6. RIITTÄVÄT PALVELUT JA PALVELURAKENTEIDEN UDELLEEN JÄRJESTELYT

Sosiaali- ja terveystoimen ydinprosessien painopistealueet tarkoittavat kehitysvamma palveluissa muun muassa:

- Kehitysvammaisten lasten prosessissa tärkeänä painopistealueena on ennaltaehkäisevä työ ja siinä erityisesti perheiden arkea tukevat palvelut, kuten varhaiskuntoutus, lyhytaikaishoidon järjestäminen sekä kehitysvammaisten koululaisten iltapäivätoiminta. Kehitysvammaisen lapsen kasvun ja kehityksen sekä vanhemmuuden tukemisen lähtökohtana on laaja-alainen, kokonaisvaltainen kuntoutussuunnittelu.
- Nuorten aikuisuuden tukemisen, itsenäisesti selviytyvien toimintakyvyn vahvistamisen sekä ikäihmisten palveluprosessien painopistealueiden lähtökohtana on tarkoituksenmukainen palvelurakenne. Tavoitteena on riittävien, henkilön toimintakykyyn ja palvelutarpeeseen vastaavien asumispalvelujen järjestäminen ja laitoshoidon vähentäminen. Kehitysvammaisten ihmisten osallistuminen turvataan mielekkäällä työ- ja päivätoiminnalla sekä muilla yksilöllisillä tukipalveluilla. Palvelut perustuvat moniammatillisen tiimin arvioon ja suosituksiin.

Kehitysvamma palveluista suurin osa on tarkoitettu kaikenikäisille henkilöille, joten kehittämistavoitteet esitetään tässä yhteydessä palvelukokonaisuuksina.

6.1 Asiakslähtöiset asumispalvelut ja laitoshoidon vähentäminen

6.1.1 Nykytilanne

Kehitysvammaisille henkilöille järjestetään asumispalveluja sosiaalihuoltolain ja kehitysvammaisten erityishuoltolain mukaisesti. Suurin osa asumispalveluista hankitaan kuntayhtymiltä ja muilta yksityisiltä palveluntuottajilta. Pitkäaikaisten asumispalvelujen piirissä on noin 250 kehitysvammaista aikuista, josta kaupungin ylläpitämissä asumisyksiköissä asuu 46 asukasta.

Sosiaali- ja terveystoimi on yhteistyössä hankinta- ja logistiikkakeskuksen kanssa kilpailuttanut kehitysvammaisten henkilöiden asumispalveluja. Tuetun, ohjatun, autetun, vaa-

tivan autetun ja autetun ja vaativan autetun asumisen yhteydessä järjestettävän päivätoiminnan sopimukset solmitaan ajalle 1.4.2010 – 31.3.2014. Kilpailutuksen myötä yksityisiltä hankittavien asumispalvelujen paikkamäärää on mahdollista lisätä, jos palveluntuottajien suunnitelmat toteutuvat. Monimuotoisten, erityisosaamista vaativien asumispalvelujen turvaaminen edellyttää edelleen myös kunnan omien ja kuntayhtymän asumispalvelujen lisäämistä.

Yli 200 aikuista kehitysvammaista asuu edelleen vanhempiensa luona. Paletin arvion mukaan 68 henkilöä tarvitsee asumiseen liittyviä palveluja. Heistä 40 tarvitsee palvelua heti ja viimeistään kahden vuoden sisällä. 28 henkilöä tarvitsee palvelua 3 - 4 vuoden sisällä.

Taulukko: Asumispalveluja jonottavien ikärakenne

Ikä	
0 – 17 v	1
18 – 24 v	29
25 – 64 v	36
65 v -	2
yhteensä	68

Asumispalvelujen tulee vastata hyvin monenlaiseen palvelutarpeeseen, kuten psyykkisesti oireilevien, autistien ja haastavasti käyttäytyvien kehitysvammaisten sekä ikääntyvien kehitysvammaisten tarpeisiin. Asumispalvelun tarvitsijoista viisi henkilöä tarvitsee laitoshoidon vastaavaa palvelua, 12 henkilöä vaativan tason ympärivuorokautista hoitoa, 31 ympärivuorokautista hoitoa ja 20 henkilöä ns. ohjattua tai tuettua asumista.

Kehitysvammaisten odotettu elinikä pitenee siinä missä muunkin väestön, joten asumispalveluja tarvitaan yhä pidempään, noin 40 - 60 vuotta. Toisaalta kehitysvammaisen nuoren halutaan aikuistuvan samalla tavalla kuin muidenkin nuorten ja tämä lisää tarvetta yksilöllisille asumispalveluille, jotta kehitysvammaisen pääsee muuttamaan pois lapsuudenkodistaan toisen asteen koulutuksen jälkeen.

Puuttuvien asumis- ja muiden tukipalvelujen takia asiakkaalle ei voida osoittaa hänelle soveltuvia palveluja, vaan asiakkaita joudutaan ohjamaan vapaana oleville paikoille. Asumispalvelujen puute on aiheuttanut sen, että kriisitilanteissa on jouduttu järjestämään välttämätön palvelu laitokseen tai muuhun ei tarkoituksenmukaiseen palveluun. Asiakas joutuu odottamaan pysyvää asumispaikkaa lyhytaikaishoitokodissa tai vaihtamaan paikkaa useasti. Kriisitilanteissa tehdyt ratkaisut eivät ole asiakaslähtöisiä eivätkä kokonaistaloudellisesti tarkoituksenmukaisia. Paletin kuntoutustyöryhmän työssä kohdataan lähes päivittäin tilanteita, jolloin palvelujen puute uuvuttaa omaisia ja aiheuttaa esim. vaikeita psyykkisiä ongelmia.

Kehitysvammaisten laitoshoidon järjestetään Varsinais-Suomen erityishuoltoapiiriin ja Kärkylän kuntayhtymän toimesta. Pitkäaikaisessa laitoshoidossa on noin 130 henkilöä.

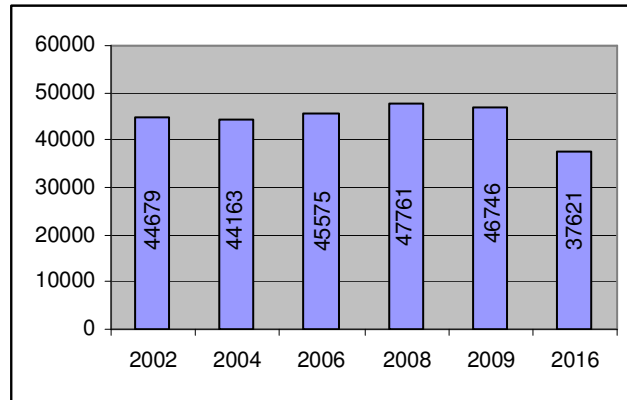
6.1.2 Asumispalvelujen tavoitteet ja toiminnan kehittäminen

Asumiseen liittyvien palveluiden kehittäminen tarvetta vastaavaksi on lähivuosien merkittävin haaste. Tavoitteena on vähentää laitoshoidon käyttöä samalla kun tarvitaan vanhempiensa luona asuville kehitysvammaisille uusia palveluja.

Palvelurakenteen ja tuottamistapojen uudistaminen on välttämätöntä, jotta kasvavan asiakasmäärän tuomiin haasteisiin pystytään vastaamaan. Kehitysvammaisten palvelu-

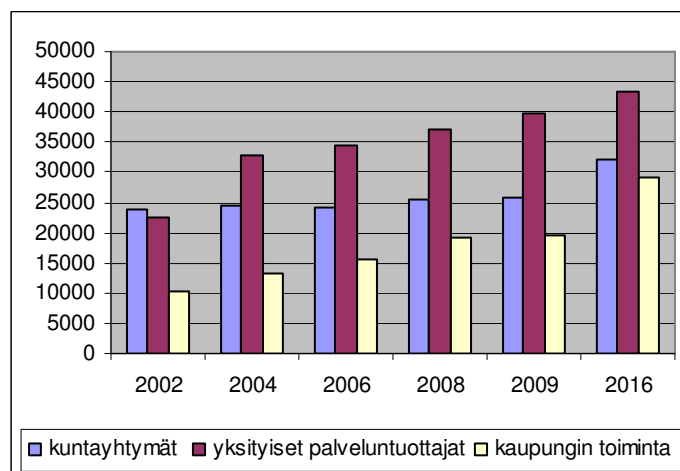
kokonaisuudessa tavoitteena on siirtää painopistettä laitoshoidosta avohoitoon. Kehitysvammaisten sosiaali- ja terveystalouden järjestämisessä valtakunnallisena tavoitteena on ollut vähentää pitkäaikaista laitoshoidoa ja edistää itsenäistä asumista lähiyhteisössä. Tämä edellyttää laitospaikkojen määrällistä vähentämistä ja korvaamista osittain asumispalvelun paikoilla. Resursseja on kohdennettava ja siirrettävä asumispalveluihin ja avohoitoon. Alla olevassa taulukossa on arvioitu, miten laitoshoidon vähentäminen näkyy käyttöpäivien kehityksessä.

TAULUKKO Laitoshoidon käyttöpäivien kehitys vuosina 2002 - 2016

Kun kyseessä on asiakasryhmä, jolle kunnan tulee turvata riittävät ja hyvät palvelut, lähtökohtana tulee olla myös kaupungin oman toiminnan kehittäminen ja lisääminen. Erityisosaamista vaativia palveluja on tarkoituksenmukaista kehittää yhteistyössä kuntayhtymien kanssa. Jatkossakin tullaan tarvitsemaan yhdistysten, järjestöjen ym. yksityisten palveluntuottajien järjestämiä palveluja. Alla olevassa kaaviossa näkyy asumispalvelujen käyttöpäivien kehitys vuodesta 2002, jolloin suurin osa, 31 %, asumispalveluista hankittiin kuntayhtymiltä ja 45 % yksityisiltä palveluntuottajilta. Vuodesta 2003 käytön kasvu on tapahtunut nimenomaan kolmannen sektorin järjestämien palvelujen osalta. Toiminnan kehittämisen lähtökohtana on kaupungin omien asumispalvelujen sekä kuntayhtymien tuottamien asumispalvelujen lisääminen niin, että julkisen sektorin osuus kasvaa nykyisestä 53 % noin 60 % vuonna 2016. Samanaikaisesti on tarkoitus vähentää laitoshoidoa vähintään 20 %.

TAULUKKO Asumispalvelujen käyttöpäiväkehitys suhteessa palveluntuottajaan ja arvio vuoden 2016 tilanteesta

Riittävät ja asiakaslähtöiset asumiseen liittyvät palvelut varmistetaan seuraavilla toimenpiteillä:

1. Kuntayhtymien kanssa tehtävä kehittämistyö

- Varsinais-Suomen erityishuoltopiirin kuntayhtymän kanssa tehdään yhteistyötä erityisosaamista vaativien henkilöiden asumispalvelujen lisäämiseksi. Suhteellisen pienille asiakasryhmille tarkoitetut palvelut on tarkoituksenmukaisinta järjestää laajemmalla väestöpohjalla esim. kuntayhtymän toimesta. Perusteluna on ennen kaikkea tarvittavan erityisosaamisen ja riittävien resurssien turvaaminen.
- Varsinais-Suomen erityishuoltopiirin kuntayhtymän kanssa valmistellaan laitoshoidon vähentämistä koskeva suunnitelma. Suunnitelma edellyttää laitoshoidossa asuvien yksilöllistä arviointia. Lisäksi tavoitteena on, että uusien asumispaikkojen myötä laitoshoitoon sijoitetaan uusia asiakkaita ainoastaan asiakkaan hoidon niin edellyttäessä.

2. Kaupungin oman palvelutuotannon lisääminen ja kehittäminen

- suunnitellaan 12-paikkaisen asumisyksikön perustamista niin, että toiminta alkaa viimeistään vuonna 2012. Asumisyksikön yhteyteen perustetaan lyhytaikaishoitokoti (ks lyhytaikaishoito) ja päivätoimintapaikka. Toimivalla, monitahoisella palvelukokonaisuudella voidaan tehokkaasti ja kokonaistaloudellisesti edullisella tavalla toteuttaa joustavia henkilöstö- ym. resurssijärjestelyjä.
- suunnitellaan 12-paikkaisen ikääntyville kehitysvammaisille tarkoitetun ryhmäkodin perustamista niin, että toiminta alkaa viimeistään vuonna 2015.
- vuokra-asuntokannasta varataan useampia olemassa olevien asuntoloiden yhteydessä sijaitsevia asuntoja, joihin järjestetään tarvittavat asumiseen liittyvät tukipalvelut
- olemassa olevien asuntoloiden sisällön kehittäminen. Selvitetään mahdollisuuksia yhteisölliseen asumiseen, esim. vuokraamalla iso omakotitalo tai rivitalo puutarhoineen. Asumisen yhteyteen järjestetään puutarha- ja ulkoyöhön suunnattua työtoimintaa.

3. Muut palveluntuottajat

- asumispalveluja kilpailutetaan uudestaan vuonna 2014 tai 2015

4. Muita kehittämistoimenpiteitä

- jatkossa on eri toimenpitein varmistettava, että eri toimipisteissä on osaava henkilökunta, mikä edellyttää mm. yhteistyötä alueen oppilaitosten kanssa.

7. PALVELUOHJAUS JA ASIAKASLÄHTÖISET PROSESSIT

7.1 Nykytilanne

7.1.1 Lasten tutkimus ja kuntoutussuunnittelu

Kehitysvammaisten lasten erikoissairaanhoidon- ja kansanterveystieteen mukaisesta tutkimuksesta ja kuntoutussuunnittelusta vastaa kuntoutumispalvelujen tulosalueeseen kuuluva lastenneurologinen yksikkö. Yksikön tutkimuksiin ohjataan ne turkulaiset lapset ja nuoret, joilla on tai epäillään olevan jokin neurologisen kehityksen poikkeama tai neurologinen sairaus. Lastenneurologinen yksikkö edustaa diagnostiikan, hoidon ja kuntoutustarpeen arvioinnin sekä suunnittelun ja seurannan osalta terveydenhuollon erityisosaamista, ts. erikoissairaanhoidon.

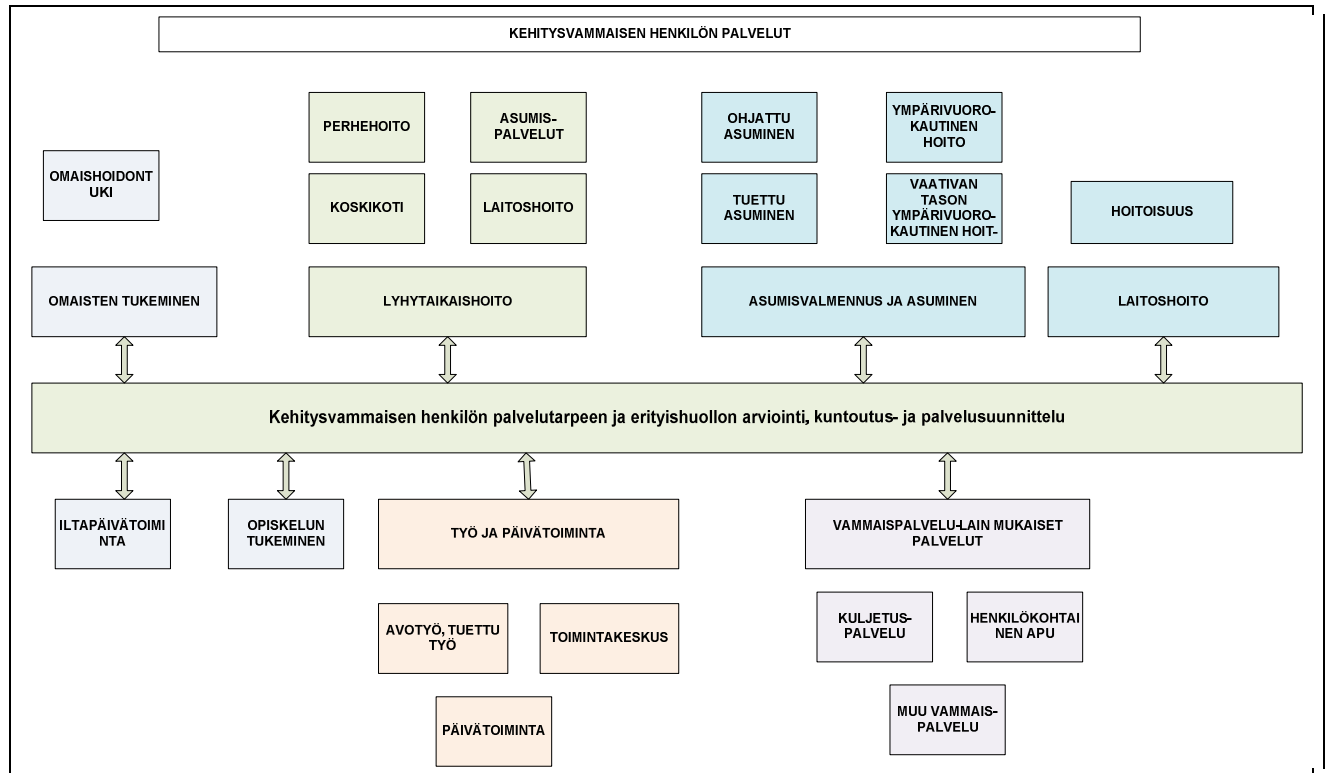
Eriyistä hoitoa ja kuntoutusta tarvitseville 0 – 18 -vuotiaille lapsille laaditaan mahdollisimman kattava *kuntoutussuunnitelma*. Kuntoutussuunnitelman lääkinällinen osuus käsittää diagnostiikan, sairauden hoidon, terapiatarpeiden arvioinnin (puhe-, toiminta- ja fysioterapia), sopeutumisvalmennuksen, apuvälineet. Sosiaaliturvaosuus käsittää Kela:n etuudet sekä suositukset sosiaalihuollon etuuksiin. Kasvatuksellisen ja opetuksellisen kuntoutuksen suunnitteluun osallistuvat erityispäivähoito, erityisopetus sekä psykologit.

7.1.2 Aikuisten tutkimus ja kuntoutus- ja palvelusuunnittelu

Paletin kuntoutustyöryhmän tavoitteena on, että kaikilla aikuisilla kehitysvammaisilla on voimassaoleva kuntoutus- ja palvelusuunnitelma. Suunnitelmat tarkistetaan viiden vuoden välein ja aina tarvittaessa esim. olosuhteiden muuttuessa. Palvelujen suunnittelussa ja toteuttamisessa tulisi asiakkaan yksilölliseen toimintakykyyn perustuva palvelutarve arvioida hyvin monipuolisesti. Kehitysvammahuollossa ei ole käytössä sellaista toimintakykymittaria, jonka avulla voidaan yksiselitteisesti arvioida palvelutarvetta. Kuntoutustyöryhmä arvio yhdessä asiakkaan ja hänen perheensä kanssa, mitkä olisivat hänelle soveltuvat palvelut ja mitä niiltä edellytetään. Paletin kuntoutustyöryhmään kuuluu psykologi, sosiaalityöntekijä sekä kuntoutustyöryhmän työskentelyyn osallistuva terveyskeskuslääkäri.

Alla olevassa kuviossa näkyy kehitysvammaisille tarkoitettuja erilaisia palveluja, joiden soveltuvuutta arvioidaan palvelusuunnitelman yhteydessä. Lisäksi arvioidaan ensisijaiset palvelut sekä muiden tukipalvelujen tarvetta.

Kuva: Palvelusuunnittelu ja kehitysvammapalvelut

7.1.3 Palveluohjauksen tavoitteet ja toiminnan kehittäminen

Toiminnan keskeisenä tavoitteena on, että asiakaslähtöisyyden periaatteet varmistetaan suunnittelussa ja toteutettavissa palveluissa. Vammaisten ja kehitysvammaisten lasten palvelukokonaisuudessa kehitetään edelleen toimivia yhteistyömuotoja. Saumatottomat palveluprosessit toteutetaan yhteistyössä eri hallintokuntien ja yhteistyötahojen kanssa.

Lasten ja nuorten palvelukokonaisuus

- Kehitysvammaisen lapsi ja hänen perheensä voi olla lastenneurologisen yksikön, omaishoidon tuen, iltapäivätoiminnan, lyhytaikaishoidon, vammaispalvelujen sekä Paletin kuntoutustyöryhmän asiakkaana. Saman perheen kanssa työskentelevien työntekijöiden saumatonta yhteistyötä, palveluohjausta ja perheen tukipalveluja kehitetään niin, että muodostuu tarkoituksenmukainen palvelukokonaisuus.

Asiakaslähtöisiä palveluja kehitetään seuraavilla toimenpiteillä:

- toimintakyvyn ja palvelutarpeen arviointiin kehitetään arviointimenetelmä yhteistyössä valtakunnallisten kehitysvammanhuollon toimijoiden kanssa
- asiakailta ja yhteistyötahoilta kerätään systemaattisesti palautteita toiminnan kehittämisen lähtökohdaksi
- palvelujen/tuotteiden sisältöjä kuvataan
- nykyisten toimintatapojen muutostarpeita arvioidaan ja kehitetään palvelujärjestelmää.

Varmistetaan riittävät toimintaedellytykset

- varmistetaan moniammatillisen tiimin/kuntoutustyöryhmän toimintaedellytyksiä, muun muassa vakinaistamalla sosiaalityöntekijä – ohjaaja työparityöskentelyä
- lisätään palvelukokonaisuuksien ja – prosessien tehokkuutta toimivilla tilaratkaisuilla. Suunnitelma sisällytetään sosiaali- ja terveystoimen tilasuunnitelmaan
- koulutetun henkilökunnan saamisen ja jo olemassa olevan henkilökunnan osamisen varmistaminen.

Kehitetään toimivia prosesseja yhteistyötahojen kanssa

- Kumppanuuden periaatetta noudattaen turvataan turkulaisille kehitysvammaisille hyvä elämä yhteistyössä kaupungin muiden hallintokuntien, järjestöjen, yhdistysten ja yksityisten palveluntuottajien kanssa.
- Avohuollossa asuvien kehitysvammaisten terveydenhuolto järjestetään Kansanterveyslain mukaisesti väestövastuuperiaatteella. Paletin työntekijät jatkavat yhteistyötä terveyskeskusten kanssa.
- Kehitysvammaisen lapsen oikeus lastensuojelulain mukaisiin toimenpiteisiin ja tarvitsemaansa erityishuoltoon vaatii tiivistä poikkihallinnollista yhteistyötä. Lastensuojeluasiakkaana olevan kehitysvammaisen lapsen ja nuoren palveluprosessia kehitetään yhteistyönä.
- Kotihoidon kanssa jatketaan yhteistyötä perheen ja itsenäisesti asuvien kehitysvammaisten palvelujen turvaamiseksi sekä alueellisen toimintamallin kehittämiseksi.
- Palveluntuottajien kanssa jatketaan asiakaskohtaista yhteistyötä ja kehitetään palautejärjestelmää.

8. ENNALTAEHKÄISEVÄT JA OSALLISTUMISTA TUKEVAT PALVELUT

8.1 Lyhytaikaishoito

Lyhytaikaishoitoa käyttää vuosittain 100 - 120 henkilöä. Hoitajaksot toteutetaan asiakkaan toimintakyvystä riippuen Koskikodissa, perhehoidossa, kuntayhtymän tai yksityisen palveluntuottajan asumisyksiköissä tai laitoshoidossa. Lyhytaikaishoidon käyttäjistä noin 60 % on alle 18-vuotiaita.

Lyhytaikaishoidon merkitys perheen arjessa selviytymisessä on merkittävä. Omaishoitajien lakisääteisten vapaapäivien lisäksi kehitysvammaisen henkilö tarvitsee perheen jaksamista tukevaa tai kuntouttavaa lyhytaikaishoitoa. Hoitopaikkoja ei ole riittävästi suhteessa kotona hoidettavien lasten ja aikuisten palvelutarpeeseen. Kysyntää lyhytaikaishoitoa on enemmän kuin on tarjolla olevia paikkoja ja näin ollen jaksojen pituutta on jouduttu lyhentämään tai harventamaan.

Kaupungin omana toimintana järjestetään 8-paikkaisessa Koskikodissa tilapäishoitoa n. 60 kehitysvammaiselle henkilölle. Koskikodin tilat eivät vastaa tämän päivän esteettömyys- ja turvallisuusvaatimuksia, vaan toiminnalle tulee saada uudet tilat.

8.1.1 Lyhytaikaishoidon tavoitteet ja toiminnan kehittäminen

Lyhytaikaishoidolla tuetaan perheitä ja perheiden jaksamista ja vähennetään muiden raskaampien palveluiden tarvetta.

Lyhytaikaishoidon kehittäminen:

- Koskikodille haetaan sosiaalilautakunnan päätöksen mukaisesti korvaavia, tarkoituksenmukaisia tiloja. Yhdistämällä lyhytaikaishoito ja eri toimintamuotoja, kuten päivätoimintaa ja asumispalveluja voidaan tilojen ja henkilökunnan käyttöä

- tehostaa joustavaksi kokonaisuudeksi.
- Kehitetään asumisvalmennusta opiskelijoille ja koululaisille.

8.2 Työ- ja päivätoiminta

Turun kaupungin toimintakeskuksissa ja avotyössä käy noin 230 asiakasta vuositasolla. Työ- ja päivätoiminnan tavoitteena on tukea asiakkaiden voimavaroja ja toimintakykyä sekä perheiden jaksamista.

Toimintaa järjestetään viidessä eri toimipisteessä. Asiakasmäärä eri toimipisteissä vaihtelee 30 – 35 välillä paitsi Itäharjun toimintakeskuksessa, jossa käy vuosittain noin 70 asiakasta. Itäharjun toimintakeskus toimii vanhassa teollisuuskiinteistössä, joka ei vastaa nykyajan terveys-, turvallisuus- ja laatuvaatimuksia.

Keväällä 2010 ja 2011 päättää 20 kehitysvammaista nuorta peruskoulunsa. Kaikille nuorille ei löydy jatko-opiskelupaikkaa ja heille tulee järjestää tavoitteellista ja kuntouttavaa työ- ja päivätoimintaa. Nykyiset tilat ja henkilöstöresurssit eivät ole riittävät.

8.2.1 Työ- ja päivätoiminnan tavoitteet ja toiminnan kehittäminen

Tavoitteena on turvallisen ja toimintakykyä kehittävän ja ylläpitävän työ- ja päivätoiminnan järjestäminen niin, että kasvavan asiakasmäärän yksilölliset tarpeet tulee otetuksi huomioon.

Työ- ja päivätoiminnan kasvava asiakasmäärä ja asiakkaiden palvelutarve edellyttää muun muassa seuraavia toimenpiteitä:

- Itäharjun toimintakeskukselle haetaan korvaavat tilat
- Lisätään henkilöstöresursseja
- Avotyöstä siirrytään tuettuun työllistymiseen. Toimintaa kehitetään määrällisesti ja laadullisesti.
- Toimintakeskuksen yhteyteen kehitetään nuorille työkokeilumahdollisuuksia
- Työ- ja päivätoiminnan sisältöä kehitetään luomalla uusia toimintamuotoja esim. ohjattuja toimintaryhmiä ulkopuoliseen toimintaan.
- Erytisvaatimusten huomioon ottaminen toiminnassa, esim. kehittämällä ja toteuttamalla nuorille autistisille henkilöille soveltuvaa toimintaa.

8.3 Kehitysvammaisten koululaisten iltapäivätoiminta

Erytishuoltona järjestettävä kehitysvammaisten koululaisten iltapäiväkerhotoiminta kuuluu vuoden 2009 alusta vammaispalvelujen vastuualueelle. Yhteensä noin 120 alle 18-vuotiasta koululaista käy Harakkakallion, Vuorela/Martin koulun kerhoissa sekä Toivolankadun toimintakeskuksen yhteydessä toimivassa kerhossa. Lisäksi kerhotoimintaa hankitaan Turun opetustoimelta sekä eri palveluntuottajilta. Koulujen loma-aikoina järjestetään tarvittaessa kokopäiväistä hoitoa päivystävissä kerhoissa.

Harakkakallion kerhossa on 18 lasta. Kerho toimii vuokratiloissa. Tilat ovat liian pienet eivätkä vastaa toiminnalle asetettavia turvallisuus- ja laatuvaatimuksia.

8.3.1 Iltapäivätoiminnan tavoitteet ja toiminnan kehittäminen

Kehitetään toimintaa niin, että tila- ja henkilöstöresurssit vastaavat yhä kasvavan lapsimäärän hoidon tarvetta. Tavoitteena on lisäksi toimivan, kokonaisvaltaisen iltapäivätoiminnan prosessin varmistaminen yhteistyössä opetustoimen kanssa.

- Harakkakallion kerholle järjestetään toiminnan edellyttämät tarkoituksenmukaiset tilat. Tilaratkaisussa tulee ottaa huomioon esteettömyys, lasten moninaiset

tarpeet sekä sijainti.

- Henkilöstön nimikemuutokset ja resurssitarpeet otetaan huomioon sosiaali- ja terveystoimen henkilöstösuunnitelmissa.

9. YHTEENVETO

Kehitysvamma palveluiden kehittämistavoitteet vuosille 2011 – 2016 lähtökohtana ovat lainsäädännön sekä valtakunnallisten suositusten ja ohjeiden lisäksi sosiaali- ja terveystoimen strategian mukaiset arvot ja painopistealueet.

Kehitysvamma palvelujen tärkein kehittämistavoite vuosina 2010 – 2016 on lisätä asumispalvelujen määrää lain edellyttämällä tavalla niin, että tarvittavat palvelut voidaan järjestää olemassa olevan tarpeen mukaisesti. Tällä hetkellä 68 henkilöä odottaa asumispalveluja. Oman toiminnan lisääminen on asumispalvelujen turvaamiseksi ensisijaisen tärkeää. Erityisosaamista vaativien palvelujen turvaamiseksi lisätään Varsinais-Suomen erityishuoltopiiriltä hankittavia asumispalveluja sitä mukaa, kun kuntayhtymä laajentaa toimintaansa. Yksityisiltä palveluntuottajilta hankittavien palvelujen määrää tulee myös lisätä, jotta pystytään tavoitteiden mukaisesti vastaamaan monipuolisten ja asiakaslähtöisten palvelujen saatavuudesta.

Tavoitteena on lisäksi valtakunnallisten suositusten mukaisesti keventää palvelurakenteita ja vähentää laitoshoidon vuoteen 2016 mennessä. Käytön vähentäminen edellyttää riittäviä avoimuuspalveluja, kuten asumispalveluja, työ- ja päivätoimintaa sekä kuntoutus- ja terveydenhuoltopalveluja.

Palvelurakenteen keventäminen ja riittävien, turvallisten asumispalveluiden varmistaminen asiakaslähtöisellä tavalla toteuttaa kehitysvamma palveluiden laatumääritelmiä: asukkaiden hyvä arki sujuu omassa kodissa.

Lähteet:

PriceWaterhouseCoopers Turun kaupungille valmistama selvitys: Kehitysvammahuollon asumispalveluiden ja laitoshoidon selvityshanke

Kuusikkotyöryhmä: Kuuden suurimman kaupungin kehitysvammahuollon palvelujen ja kustannusten vertailu 2008

Sosiaali- ja terveysministeriön opas 2003:4:Yksilölliset palvelut, toimivat asunnot ja esteetön ympäristö – Vammaisten ihmisten laatusuositus

Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 73/2007: Kehitysvammaisten yksilöllinen asuminen – Pitkäaikaisesta laitosasumisesta kohti yksilöllisempiä asumisratkaisuja

Ympäristöministeriön raportteja 16/2009: Asuntoja kehitysvammaisille ja vaikeavammaisille

Ehdotus kehitysvammaisten ja muiden vaikeavammaisten asunto-ohjelmaksi.

Valtioneuvoston periaatepäätös ohjelmasta kehitysvammaisten asumisen ja siihen liittyvien palvelujen järjestämiseksi